

INDEKS PARTICIPACIJE MLADIH

MONITORING IZVEŠTAJ O POLITIČKOJ, EKONOMSKOJ I SOCIJALNOJ
PARTICIPACIJI MLADIH 2023

O Indeksu participacije mladih

Mreža „Youth Hub for Western Balkans and Türkiye“ (YHWBT Network) pre osam godina razvila je Indeks participacije mladih (IPM) kako bi se sumirali podaci o problemima u vezi sa participacijom mladih, i na osnovu tih podataka obezbedio konkretan alat koji bi služio kreatorima politika i omladinskim organizacijama za unapređenje participacije mladih. Ovaj Indeks pruža sveobuhvatan pregled mogućnosti za mlade kroz prizmu 25 indikatora političke, ekonomske i društvene participacije. Podaci u ovom Indeksu ne odnose se na ishode – učestalost i načine participacije mladih, već na ulazne faktore – političke, ekonomske i društvene kontekste koji oblikuju mogućnosti mladih za participaciju. Osmo izdanje ovog Indeksa prvi put obuhvata podatke iz celog regiona Zapadnog Balkana i Turske, te tako pruža sveobuhvatne informacije o participaciji mladih u regionu.

Donosioci odluka, omladinske organizacije i drugi zagovornici/e pitanja mladih mogu da koriste IPM za procenu trenutnog stanja i oblasti kojima je potrebno unapređenje. Od 2016. godine, kada je Indeks participacije mladih prvi put kreiran, redovno usavršavanje i objavljivanje Indeksa su omogućili praćenje napretka participacije mladih u regionu Zapadnog Balkana i Turske tokom godina. Sve učesnice Indeksa sa Zapadnog Balkana i iz Turske imaju svoj obrazac napretka i nazadovanja, a IPM omogućava njihovo upoređivanje kako bi se identifikovali zajednički izazovi i moguća rešenja.

Gledajući IPM možemo da vidimo da, iako postoje naznake napretka tokom godina, i dalje postoje značajni izazovi, a prostor za participaciju mladih je i dalje uglavnom ograničen. Nedovoljna zastupljenost u političkom životu, isključenost iz tokova zapošljavanja i obrazovanja, te visok rizik od siromaštva predstavljaju neke od prepreka sa kojima se mladi u regionu često suočavaju. Međutim, IPM je omogućio i praćenje napretka, uključujući i bolji pristup ranije nedostupnim podacima o participaciji mladih (npr. o broju mladih u zatvorima i onih koji primaju novčanu pomoć u okviru sistema socijalne zaštite), kao i ključne promene politika koje doprinose boljoj participaciji mladih u regionu. Takav napredak pokazuje da je promena moguća, ali zahteva značajnu posvećenost i aktivnost javnih institucija, omladinskih organizacija i drugih koji se bave ovom problematikom. Nadamo se da Indeks participacije mladih može da pospeši ovaj proces promena i obezbedi mladima podršku i prostor za smisleno društveno angažovanje i participaciju.

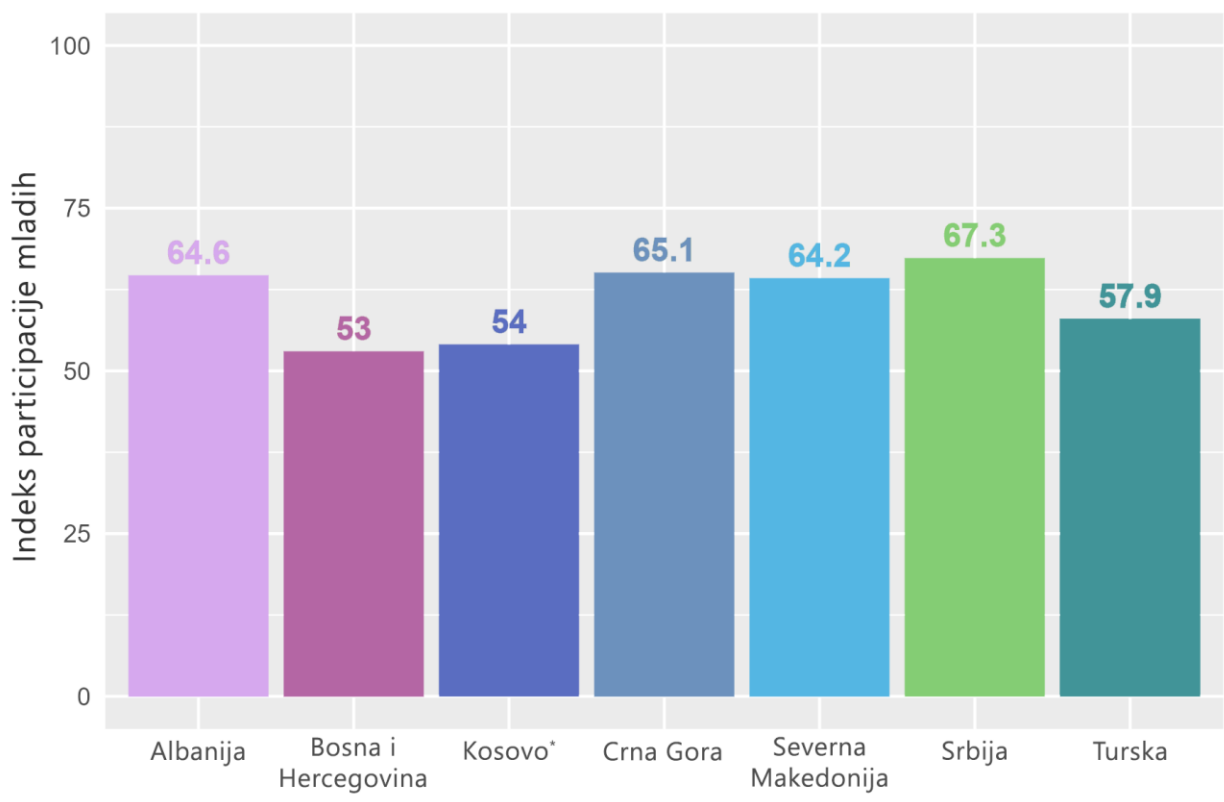
YHWBT Network

// Šta pokazuje Indeks participacije mladih u 2023. godini?

Participacija mladih može da se definiše kao „**proces uključivanja mladih u institucije i u donošenja odluka koje utiču na njihov život**“.

Indeks participacije mladih se priprema na osnovu indikatora ekonomske, društvene i političke participacije. Da bi Indeks bio uporediv između svih učesnica, za njegovu izradu korišćeni su isključivo oni indikatori za koje su dostupni podaci iz celog regiona Zapadnog Balkana i Turske.

Region Zapadnog Balkana i Turske je uglavnom sličan u pogledu participacije mladih, suočavajući se sa stalnim izazovima u angažovanju mladih u političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi. Postoji značajna razlika između trenutne situacije u sedam učesnica sa Zapadnog Balkana i Turske i ciljne vrednosti od 100.

*Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova. Primenjuje se na ceo tekst u ovom dokumentu.

Participacija mladih u politici

Politička dimenzija se odnosi na mogućnosti koje mladi imaju za uključivanje u političke procese, odnosno na mogućnosti mladih da budu informisani o radu vlade, parlamenta i radu opštinskih organa, da učestvuju u radu omladinskih mreža i da budu birani na političke funkcije.

Mladi su i dalje na celom Zapadnom Balkanu i u Turskoj u velikoj meri nedovoljno zastupljeni u političkom životu. U 2023. godini mladi su činili između 0% **poslanika/ca**, koliko ih je bilo u Bosni i Hercegovini, i nešto manje od 5%, koliko ih je zabeleženo u Crnoj Gori. Iako mladi (15–29 godina) čine između 16% ukupnog stanovništva u Srbiji i 23% u Turskoj, među poslanicima u regionu Zapadnog Balkana i Turskoj je manje od 5% mladih, što ih čini jednom od najslabije zastupljenijih grupa u parlamentima.

U vladama nije bilo **ministara/ki** mlađih od trideset godina, a broj **zamenika/ca ministara i gradonačelnika/ca** u toj starosnoj grupi bio je gotovo zanemarljiv. Od svih učesnica Indeksa, samo na Kosovu postoje zamenici gradonačelnika koji su mlađi od trideset godina, dok su gradonačelnici mlađi od trideset godina zabeleženi samo u Severnoj Makedoniji i Srbiji.

Učešće mladih u političkom životu

Crna Gora i Turska i dalje nemaju **omladinske strukture** na nacionalnom nivou. Kada je reč o **lokalnom nivou**, situacija u Albaniji se značajno poboljšala, te sada gotovo sve opštine imaju omladinske strukture u obliku lokalnih omladinskih saveta. Međutim, istraživači/ce napominju (i to se odnosi na ceo region) da njihova efikasnost u ispunjavanju predviđenih uloga u velikoj meri varira, i da je često ograničena nedostatkom resursa, kapaciteta ili nedovoljnom posvećenošću lokalnih vlasti. U većini drugih učesnica Indeksa oko jedne trećine opština i dalje nema omladinske strukture.

Rezultati pregleda literature iz 2023. godine su pokazali da u celom regionu većina ministarstava i parlamenata koristi onlajn alate, kao što su Fejsbuk, X (Tviter), Instagram, veb-sajtovi i e-portali. Crna Gora od 2016. godine beleži stoprocentnu upotrebu ovih alata i godišnje održava najviši mogući nivo njihove primene na opštinskom nivou, dok Kosovo, Bosna i Hercegovina i Srbija zaostaju za drugim učesnicama u upotrebi onlajn alata na lokalnom nivou.

Participacija mladih u sferi ekonomije

Ekonomska dimenzija odnosi se na mogućnosti mladih da budu uključeni na tržište rada kao zaposleni ili samozaposleni. Mladi se i dalje suočavaju sa konstantnim izazovima pri zapošljavanju, koji su bili prisutni i prethodnih godina, pri čemu mnogi mladi prolaze kroz dugotrajnu nezaposlenost, dok značajan deo njih ne radi, niti je deo obrazovnog sistema ili neke druge obuke (NEET¹).

Stanje po pitanju ekonomske participacije u celom regionu koji je pokriven Indeksom i dalje izaziva zabrinutost. Vrednosti Indeksa ekonomskog učešća u 2023. godini kretale su se od oko 63 na Kosovu do 78 u Crnoj Gori, što je ukupno značajno ispod ciljne vrednosti od 100.

U većem delu regiona, svaka četvrta mlada osoba nije zaposlena, niti se obrazuje, niti je na nekoj vrsti obuke. U pet učesnica istraživanja **NEET stopa** u slučaju mladih se kreće između 20% i 25%, dok su Kosovo i Srbija jedini izuzeci. Kosovo ima najvišu **NEET stopu** kod mladih od skoro 38%, dok Srbija beleži najnižu – oko 15%.

Ceo region Zapadnog Balkana i Turska su i dalje daleko od ispunjenja cilja koji je postavila Evropska unija, prema kojem bi udeo mladih koji nisu zaposleni, niti su u sistemu obrazovanja ili na obuci, trebalo da bude ispod 9% do 2030. godine. Mlade žene se češće nalaze u ovoj situaciji, pri čemu je razlika posebno izražena u Turskoj, gde iznosi gotovo 20 procentnih poena.

Najviša stopa **nezaposlenosti** mladih među učesnicama je zabeležena u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Severnoj Makedoniji, i iznosi oko 23%. U Srbiji i Albaniji stopa nezaposlenosti mladih je

---

¹ Eng. - neither working nor enrolled in education or training

porasla u 2023. Međutim, treba napomenuti da čak i kada dođe do smanjenja nezaposlenosti mladih, to ne znači nužno da su oni zaposleni na kvalitetnim radnim mestima. **Mnogi mladi su nezaposleni duže od 12 meseci.**

Stopa nezaposlenosti je bila viša u slučaju mladih žena nego muškaraca u većem delu regiona, pri čemu je najveća razlika zabeležena na Kosovu (8,6 procentnih poena). U Albaniji i Severnoj Makedoniji zabeležen je obrnut trend – stopa nezaposlenosti mladih muškaraca je viša u poređenju sa mladim ženama, s najizraženijom razlikom u Albaniji od 3 procentna poena.

U 2023. godini Albanija je imala najveći udeo **samozaposlenih** među mladima (15,1%), ali i najizraženiji rodni jaz, pri čemu je stopa samozapošljavanja mladih muškaraca bila za 6 procentnih poena viša nego mladih žena.

Nezaposlenost mladih

Albanija	22,2%
Bosna i Hercegovina	23,1%
Kosovo	17,2%
Crna Gora	21,2%
Severna Makedonija	24,9%
Srbija	18,5%
Turska	15,5%
EU-27	11,2%

Društvena participacija mladih

Društvena dimenzija se odnosi na mogućnost mladih da aktivno učestvuju u društvenom životu i integrišu se u zajednicu kroz formalno i neformalno obrazovanje. Ovu dimenziju takođe karakterišu pokazatelji potencijalne isključenosti mladih usled siromaštva, zavisnosti od sistema socijalne zaštite ili vremena provedenog u zatvorima ili popravnim ustanovama.

Najviša zabeležena vrednost Indeksa iznosi 82, što je i dalje ispod željene ciljne vrednosti od 100. Na osnovu prikupljenih podataka, zaključuje se da je društveno učešće mladih slično u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, dok je situacija u Turskoj i Albaniji zabrinjavajuća.

Treba napomenuti da i dalje postoje značajni izazovi u prikupljanju podataka o društvenom učešću mladih. Ove godine Indeks nije mogao da bude izračunat za Bosnu i Hercegovinu i Kosovo zbog nedostatka podataka za dva, odnosno četiri, od ukupno pet indikatora.

Mnogi mladi su izloženi **riziku od siromaštva**. U Srbiji je 2023. godine stopa iznosila 19,2%, dok je u Turskoj i Crnoj Gori bila 20,9% i 23%. Slični procenti su prethodnih godina zabeleženi u Albaniji i Severnoj Makedoniji.

Od ukupnog broja **korisnika/ca novčane pomoći u sistemu socijalne zaštite**, mladi su činili 11% u Crnoj Gori, 15% u Srbiji, 19% u Albaniji i gotovo 28% u Severnoj Makedoniji. U Turskoj podaci o ovom aspektu društvene participacije još uvek nisu dostupni. Niži udeo mladih korisnika/ca u Crnoj Gori i Srbiji verovatno ne ukazuje na manju ugroženost mladih imajući u vidu visoke stope rizika od siromaštva u ovim učesnicama Indeksa. Iako podaci o tome nisu dostupni, postoji mogućnost da mladi ljudi imaju probleme u pristupu takvoj podršci.

Veći udeo korisnika/ca u Albaniji i Severnoj Makedoniji potvrđuje da su mladi ugroženi i da im je pomoć potrebna. Takođe, treba naglasiti da čak i kada podrška postoji, ona možda nije jednako dostupna svim mladima. Na primer, mnogi mladi u Albaniji, posebno u ruralnim područjima, nemaju pristup ključnim vidovima podrške.

U većem delu regiona otprilike jedna trećina osoba **u zatvorima** su mladi. Postoji i značajan rodni disbalans, pri čemu većinu mladih u zatvorima čine mladi muškarci.

Slično prethodnim godinama, u 2023. godini stopa lica koja imaju **završeno tercijarno obrazovanje** je bila ispod 20% , skoro u celom regionu.

Albanija	19,1%
Bosna i Hercegovina	nema podataka
Kosovo	19,1%
Crna Gora	11%
Severna Makedonija	27,5%
Srbija	15,3%
Turska	nema podataka

Mladi u sistemu socijalne zaštite

Participacija mladih – kako dalje?

Osmo izdanje Indeksa participacije mladih jasno pokazuje da mnoge prepreke za participaciju mladih i dalje postoje. Međutim, takođe je očigledno da je tokom godina ostvaren značajan napredak, što se može pripisati različitim merama, od unapređenja pravnog okvira i politika do kampanja podizanja svesti.

Mreža „Youth Hub for Western Balkans and Türkiye“ (YHWBT Network) je dala dva seta preporuka koji se bave nedostatkom podataka o mladima i mogućnostima za participaciju mladih u regionu koji Indeks pokriva.

Institucije moraju da počnu da prikupljaju podatke o mladima u oblasti ekonomske, društvene i političke participacije.

Potrebno je pratiti podatke o udelu mladih koji primaju novčanu pomoć kroz sistem socijalne zaštite u odnosu na ukupan broj ljudi koji primaju ovu vrstu pomoći, razvrstati ih prema starosnim grupama te o tome redovno izveštavati:

Potrebno je redovno prikupljati podatke o mladima koji su u riziku od siromaštva, posebno u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Severnoj Makedoniji.

Potrebno je redovno izveštavati o podacima o mladima koji su pokrenuli sopstvene biznise uz finansijsku podršku države u odnosu na sve mlade ljude koji su se prijavili za ovu podršku.

Treba učiniti dostupnim podatke o mladima u zatvorima u poređenju sa ukupnom populacijom zatvorenika za uzrasnu grupu 15–29 godina u Bosni i Hercegovini i Turskoj, dok u Albaniji, Crnoj Gori, Kosovu, Severnoj Makedoniji i Srbiji ovi podaci treba da ostanu lako dostupni.

Nacionalni zavodi za statistiku u Albaniji, na Kosovu, u Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji moraju redovno da prikupljaju podatke o učešću mladih u neformalnom obrazovanju i obuci.

Institucije koje prikupljaju ove podatke takođe treba da obezbede da podaci budu razvrstani po polu, starosnim grupama i drugim relevantnim faktorima. Mladi nisu homogena grupa, i razvrstani podaci su ključni za adekvatno usmeravanje podrške. Drugi važan faktor je da podaci o participaciji mladih na lokalnom nivou budu lako dostupni. Na primer, institucije na nacionalnom nivou zadužene za poslove mladih moraju da prikupljaju podatke o strukturi mladih na lokalnom nivou. Prikupljanje svih indikatora participacije mladih na ovom nivou omogućilo bi bolje usmerenu podršku opštinama.

⇒ **Podaci o mladima treba da budu lako dostupni**

Svi zavodi za statistiku treba da posvete poseban odeljak na svojim veb-sajtovima statističkim podacima koji se odnose na mlade. Ovo bi olakšalo pristup podacima o mladima svim zainteresovanim, od kreatora politika do omladinskih organizacija i samih mladih. To, takođe, šalje i jasnu poruku da su statistički podaci o mladima važni.

Nacionalne institucije bi trebalo da daju snažnu podršku objavljivanju podataka dobijenih putem istraživanja koja podržavaju državne institucije, i to u otvorenom formatu kao javno dostupne podatke. Ovo je važno jer omogućava naučnim istraživačima/cama da rade sa dostupnim podacima i sprovedu sekundarne analize. Mladi bi trebalo da mogu da sprovedu istraživanje o svojim vršnjacima koristeći ove skupove podataka, i da učestvuju u kreiranju politika koje se zasnivaju na tim podacima.

Informacija o životnom dobu svih poslanika/ca treba da bude dostupna na veb-sajtovima, a broj poslanika/ca mlađih od trideset godina treba da bude jasno istaknut. Veb-sajtovi moraju da budu redovno ažurirani.

⇒ **Preporuke u vezi sa političkom participacijom mladih**

Vlade, parlamenti, političke stranke i omladinske organizacije treba da primenjuju i usvajaju strategije za povećanje broja mladih na političkim pozicijama, a posebno broja mladih poslanika/ca. To može da uključuje sledeće aktivnosti:

⇒ Podizanje svesti o značaju učešća mladih u politici;

- ⇒ Uvođenje kvota za mlade, odnosno rezervisanje mesta u parlamentima kako bi se obezbedilo prisustvo mladih;
- ⇒ Osnivanje omladinskih poslaničkih grupa u nacionalnim parlamentima radi promocije pitanja mladih u javnim politikama.

U Turskoj i Crnoj Gori na nacionalnom nivou, kao i u većem broju opština svih učesnica Indeksa, mora da budu uspostavljene institucionalne strukture za mlade (saveti/parlamenti/unije) koje će obezbeđivati učešće mladih u donošenju odluka. Pored toga, od koristi za omladinske organizacije bi bilo i da se:

- ⇒ zagovaraju izmene pravnog okvira koje bi obavezale opštine da uspostave omladinske strukture,
- ⇒ zagovara da lokalne omladinske strukture usvoje jasne strategije sprovođenja rada, unapredi saradnja opština radi uspostavljanja ovih struktura,
- ⇒ pripreme relevantni resursi i alati, uključujući pregled najboljih praksi, kako bi se olakšalo i ujednačilo uspostavljanje i funkcionisanje ovih struktura u svim opštinama,
- ⇒ obezbedi posebna i značajna budžetska linija za programe i inicijative vezane za mlade,
- ⇒ obezbedi da mladi iz ranjivih grupa imaju predstavnike/ce u ovim strukturama,
- ⇒ zagovaraju redovne procene i mehanizmi monitoringa kako bi se pratila efikasnost i uticaj ovih omladinskih struktura.

⇒ Preporuke u vezi sa ekonomskom participacijom mladih

U celom regionu Zapadnog Balkana i u Turskoj treba da budu sprovedene hitne mere za smanjenje nezaposlenosti mladih i broja mladih ljudi koji nisu zaposleni i/ili nisu uključeni u obrazovanje. Rodne razlike u ovoj oblasti takođe treba da budu otklonjene.

- ⇒ Iako je nakon perioda stagnacije ili opadanja vrednosti pokazatelja položaja mladih na tržištu rada usled pandemije 2020. godine u većem delu regiona došlo do stabilizacije, institucije bi trebalo da implementiraju mere kao što su poboljšanje aktivnih politika tržišta rada, kao i programi obuke i prekvalifikacije. Garancija za mlade, koju mnoge učesnice Indeksa sprovode kao pilot-projekat, ako se adekvatno sprovede, može biti odgovor na visoke stope mladih koji nisu uključeni u obrazovani sistem i nisu zaposleni. Važno je da se obezbedi da ovaj program efikasno dopre do mladih kojima je potreban, kao i da se pažljivo prati i vrednuje njegovo sprovođenje i uticaj. Takođe, treba da se osigura da mladi imaju pristup radnim mestima i kvalitetnim poslovima.
- ⇒ Na tržištu rada i dalje postoje značajne rodne razlike, posebno u stopama aktivnosti, što je potrebno rešavati, naročito u Turskoj, gde su te razlike najizraženije, ali i u drugim delovima regiona.

- ⇒ Koristiti prednosti saradnje institucija i organizacija mladih, koja može omogućiti da se dopre do ugroženih mladih osoba, te da se omogući deljenje informacija o postojećim merama koje podržavaju njihovu integraciju u društvo i na tržište rada.
- ⇒ Uključiti mlade i organizacije mladih u kreiranje i evaluaciju mera.

Preduzetništvo mladih, posebno mladih žena koje za svoju karijeru izaberu ovu opciju, treba da bude stimulisano i promovisano obezbeđivanjem adekvatne i kontinuirane (administrativne, pravne, tehničke, mentorske) pomoći i (finansijske) podrške.

⇒ Preporuke u vezi sa društvenom participacijom mladih

Potrebno je ohrabriti i podržati participaciju mladih u neformalnom obrazovanju i obuci, a treba i posvetiti pažnju problemu ranog napuštanja obrazovnog sistema u Albaniji, na Kosovu i u Turskoj.

- ⇒ Iako u većem delu regiona situacija u vezi sa ranim napuštanjem školovanja nije ozbiljna, to nije slučaj u Albaniji, na Kosovu i u Turskoj, što treba da bude prepoznato kroz omladinske politike. Mladi iz ranjivih grupa su obično u mnogo većem riziku da ne završe osnovno i srednje obrazovanje. Pristup visokom obrazovanju treba takođe da bude bolji, a posebno treba mlade muškarce podržati pri donošenju odluke da nastave obrazovanje na ovom nivou.
- ⇒ Institucije treba da pokrenu istraživanja kako bi razvile nove mere podrške za konkretne ranjive grupe.
- ⇒ U svakoj od učesnica iz regiona značajan broj mladih ljudi je izložen riziku od siromaštva. Istovremeno, u većini nedostaju podaci o mladima u vezi sa socijalnom zaštitom, što otežava potpuno razumevanje situacije. Mnogo mladih muškaraca je u zatvorima. Vlasti u celom regionu Zapadnog Balkana i u Turskoj bi trebalo da sprovedu istraživanja kako bi bolje razumele situaciju ove ranjive grupe mladih, faktore koji doprinose toj situaciji i mere koje bi mogle da budu efikasne. U zavisnosti od rezultata istraživanja, neophodne mere mogu da uključuju pomoć u stambenom zbrinjavanju, poboljšanje pristupa finansijskoj podršci iz sistema socijalne zaštite, savetodavne usluge, pristupačnu zdravstvenu zaštitu, obrazovne programe i programe zapošljavanja. Kampanje za podizanje svesti i vođenje dijaloga o politikama treba da doprinesu normalizaciji diskusija o siromaštvu mladih i mladima u zatvorima, osvetljavajući izazove s kojima se ovi mladi suočavaju prilikom integracije u društvo.

INDEKS PARTICIPACIJE MLADIH

MONITORING IZVEŠTAJ O POLITIČKOJ, EKONOMSKOJ I SOCIJALNOJ
PARTICIPACIJI MLADIH 2023

Više informacija o samom projektu možete pronaći na:

youthwbt.eu